Marjeta Šašel Kos

Zanimivosti iz Grčije v Strabonovem času

VPLIV HOMERJA NA STRABONOV OPIS GRČIJE

Strabon iz pontske Amaseje je Grčiji posvetil osmo in deveto knjigo svoje *Geografije*, v katerih je deželo zelo izčrpno opisal. Večji del njegovega besedila se sicer bere kot 'Grčija nekoč', vendar pa navaja tudi nekaj zanimivih podatkov, ki osvetljujejo življenje v Grčiji pod rimsko oblastjo (*slika 1*), ne glede na številna mesta, v katerih zgolj omenja, da so bili določeni kraji v starih časih gosto poseljeni, medtem ko je zdaj tam pustinja. Nedvomno je Grčija v času helenizma, še zlasti pa tudi od Polibijevega časa do Strabonove dobe, zelo opustela. Lakonija je bila npr. v časih zelo gosto poseljena, zdaj pa je v njej, kot piše Strabon, poleg Sparte le še kakih trideset mest. Nekoč so jo imenovali deželo stotih mest in zato so tudi, kot pravijo, ob vsakoletnem velikem prazniku žrtvovali sto glav govedi (8.4.11 C 362).

Praznik *Hecatombaia*, ki je bil prvotno posvečen Apolonu Hekatombaju ('Hekatombaion' se je imenoval tudi mesec v grškem koledarju), je znan še v nekaterih drugih grških mestih; pogosto pa Apolonu Hekatombaju niso žrtvovali niti sto živali in niti ne nujno goveda, na Mikonosu npr. le bika in deset jagenjčkov.¹

Izhodišče za geografski opis Grčije sta Strabonu predvsem obe Homerjevi pesnitvi, *Iliada* in *Odiseja*. Homerja, ki ga ima za neizpodbitno avtoriteto in to posebej poudari, pogosto imenuje preprosto 'Pesnik'.² »Primerjam zdajšnje značilnosti dežele s tistimi, ki jih je opisal Homer. Primerjavi se nikakor ne moremo izogniti zaradi slave, ki jo pesnik uživa, in zaradi tega, ker

1 Baladié, *Strabon: Géographie*, Livre VIII, 130, op. 3, s citatom napisa: *Sylloge*³, 1024, 30.

2 Biraschi, »Strabo and Homer«.

Slika 1: Mesta v rimskodobni Grčiji, kjer so bili najdeni latinski napisi. Iz: ILGR, 139.

ga tako dobro poznamo iz svojega otroštva. Verjamemo namreč, da toliko časa nismo uspešno obravnavali nobene teme, s katero se ukvarjamo, dokler ne ostane nič, kar bi bilo v nasprotju s tem, kar pravi pesnik o isti stvari; tako zelo zaupamo njegovim besedam» (8.3.3 C 337).

Strabon je za svojo *Geografijo* uporabil veliko virov, od katerih marsikaterega tudi poimensko omeni, čeprav antični zgodovinarji in geografi svojih virov pogosto ne navajajo. Do virov zavzema kritično stališče; z nekaterimi zgodnejšimi pisci, posebej npr. s Hekatajem ali Eratostenom, rad polemizira ter meni, da »starejši zgodovinarji omenjajo mnogo stvari, ki niso resnične; izmišljotine jim niso bile tuje, saj so v svojo pripoved vpletali mitološke zgodbe. Zato so se tudi pripovedi o istih zadevah pri različnih zgodovinarjih razlikovale« (8.3.9 C 341).³

Neizogibno prepletenost s preteklostjo še nekajkrat poudari: »Morda se ne bi tako podrobno ustavljal pri antičnih zadevah, ampak bi natančno popisoval le današnje razmere, če ne bi bile tako tesno povezane z legendami, ki smo se jih učili v otroštvu. In ker so različni pisци zapisali različne verzije, moram ravnati kot razsodnik« (8.3.23 C 349). Kljub temu pa ne gre pozabiti, da je Strabon, ki je sicer hodil v grške šole, preživel velik del svojega življenja v Rimu, kjer se je gibal v krogu vplivnih Rimljanov. Rimski način razmišljanja mu nikakor ni bil tuj; nasprotno, cenil je rimsko kulturo in se zavedal prednosti, ki jih je omogočalo življenje v urejenih razmerah rimskega imperija pod Avgustom in Tiberijem.⁴

³ Baladié, *Strabon: Géographie*, Livre VII, 13 ss.; Engels, *Augusteische Oikumenengeographie*, 115 ss.

⁴ Vigourt, »Strabon et la romanité«.

PELOPONEZ

V osmi knjigi Strabon opisuje Peloponez, ki je bil še posebej pomemben v homerskem času, zato je v njegovi pripovedi zelo veliko navedb iz Homerja. Podatki iz Strabonove sodobnosti predstavljajo le majhen odstotek vsebine, so pa pogosto tudi zgodovinsko zanimivi. Za svetišče v Olimpiji pravi, da še vedno uživa veliko slavo, čeprav Zevsovo preročišče nič več ne daje odgovorov. Slavno je namreč zaradi olimpijskih iger, ki so največje na svetu (8.3.30 C 353).

Čeprav so bila mnenja Rimljanov o grških igrah in športnikih različna in deloma tudi odklonilna (razcvet so igre sicer doživele pod Neronom in Hadrijanom), pa olimpijske igre do prevlade krščanstva niso zamrle, nasprotno, med vsemi grškimi svetimi igrami (med drugimi so bile posebej znane pitijske v Delfih in istmijske na Korinskem) so ohranile prestiž do konca antike.⁵ Med Grki je od nekdaj prevladovalo mnenje, da telesni napor spodbujajo tudi duhovne vrline.⁶ Zato je povsem razumljivo, da je bil tudi pod Rimom *gymnasion* prej ko slej v središču življenja Elejcev, tako vežbališče v mestu Elidi kot vežbališča in telovadnice v svetišču v Olimpiji.⁷ Zanimivo je, da so na praznik Here v Olimpiji v kratkem teku lahko tekmovali tudi deklince.⁸

Tudi v Grčiji naseljeni Rimljani so svoje sinove radi vpisovali v gimnazije, če so le imeli dovolj denarja. Rimljani so se torej v marsičem helenizirali, medtem ko je 'romanizacija' v Elidi (kot tudi drugod po Grčiji razen v rimskih kolonijah) napredovala razmeroma počasi. Tako je doslej znan le en Elejec, ki je dosegel viteški stan, Lucij Vetulen Letus (*L. Vettulenus Laetus*), ki je bil zelo verjetno potomec v Elidi živečih Italikov; večina prominentnih meščanov pa je bila Grkov.⁹

Ko Strabona popisovanje Mesenije pripelje do enega od rtov, na katerem leži Metona, najprej pripomni, da se je v Homerjevem času imenovala Pedasos, nato pa omeni, da je v času bitke pri Akciju (v kateri je 31 pr. Kr. Oktavijan, poznejši cesar Avgust, premagal Kleopatro in Marka Antonija) Agripa (*M. Vipsanius Agrippa*) mesto z morja napadel in ga zavzel ter dal ubiti kralja Mavruzijcev (Mavretanije) Bogosa (*Bogudes*), ki se je boril na Antonijeji strani (8.4.3 C 359).¹⁰

Ko Strabon opiše Meseno in Korint kot dve ključni mesti na Peloponezu, z visokima akropolama Itoma in Akrokorint, omeni zanimivo anekdoto iz časa ilirskih in makedonskih vojn. Demetrij Hvarski, nekdanji vazal ilirske kraljice Tevte, pozneje pa rimski zaupnik in nazadnje izdajalec,¹¹ je baje sveto-

5 Finley in Pleket, *Olympic Games*; Swaddling, *Ancient Olympic Games*.

6 Op. 5 in predvsem Grošelj, »Antični pogled na olimpijske igre«.

7 Zoumbaki, *Elis und Olympia*, 183 ss.

8 Finley in Pleket, *Olympic Games*, 45.

9 Zoumbaki, *Elis und Olympia*, 185 ss.

10 Will, »Bogudes«; Biffi, »Marco Antonio nella Geografia di Strabone«, 119–20.

11 Šašel Kos, *Appian and Illyricum*, 259 ss.

val makedonskemu kralju Filipu V., da mora nujno zavzeti obe mesti, če želi osvojiti Peloponez. »Kajti če držiš oba rogova, si boš podvrigel tudi kravo« – s kravo je mislil na Peloponez, z rogovi pa na obe akropoli. To anekdoto je Strabon prevzel od Polibija (7.12), ohranjena pa je tudi pri Plutarhu, v Aratovem življenjepis (50.6). Strabon še doda, da so Korint uničili in ponovno zgradili Rimljani (8.4.8 C 361), o čemer napiše nekaj več čez nekaj poglavij, ko pride s svojim opisom do Korinta.

Ko Strabon omenja Sparto, pravi, da je bilo včasih njeno predmestje zamočvirjeno in se zato še vedno imenuje 'Limnai' ('Barje'), čeprav se je medtem povsem izsušilo. V njegovem času je Lakedajmoncem vladal Gaj Julij Evrikles (C. *Iulius Eurycles*), ki si je prilastil otok Kitero kot svojo privatno posest (8.5.1 C 363). Strabon tudi navaja, da so sistem helotov kot sužnjev odpravili šele Rimljani. Prav heloti in periojki so prvi stopili na stran Rimljanov, pri čemer je Evrikles prišel v spor z Rimom, ker naj bi izrabil prijateljstvo z Avgustom (8.5.5 C 366).

GAJ JULIJ EVRIKLES

Evrikles je bil sin Laharesa, ki je v sporu med Cezarjem in Pompejem stopil na Cezarjevo stran. Njegov oče je moral biti pomembna in vplivna oseba, sicer mu Atenci ne bi postavili kipa na Akropoli. Imel je zveze s slavno rimsko rodbino Klavdijev, saj je Sparta po peruzinski vojni leta 41 pr. Kr. nudila zatočišče Liviji in malemu Tiberiju.¹² Mark Antonij je dal Laharesa pozneje ubiti zaradi gusarstva;¹³ mož je imel verjetno manjšo mornarico v pristanišču v Giteju in na Kiteri ter je oviral ladje iz Egipta, ki so Antoniju prinašale pomoč in plule proti Akciji, kjer se je obetala odločilna bitka med njim in Oktavijanom.

Evrikles se je deloma zaradi maščevanja očetovega umora, deloma pa iz želje po bogatem plenu leta 31 v bitki med Oktavijanom in Antonijem pri Akciji boril na strani Oktavijana; za to je bil poplačan z rimskim državljanstvom, Oktavijan pa mu je poleg tega dovolil, da je v Sparti prevzel lokalno oblast. Mesto je pod Avgustom, ki mu je poveril nadzor nad organizacijo pomembnih iger, 'Actia', ki so jih prirejali vsakih pet let, dejansko vzcvetelo. Vendar je Evrikles v mestu vladal kot tiran in širil svojo oblast na druga mesta v Lakoniji, ki so se že v 2. stoletju pr. Kr. otresla spartanske nadvlade in se pod Avgustom združila v 'Ligo svobodnih lakonskih mest' (*Eleutherolákones*). Avgust je leta 21 dal Sparti mesti Kardamila (*Cardamyle*) in Turija (*Thuria*) ter otok Kitera (*Cythera*), vendar si je slednjo Evrikles, kot pripomni Strabon, prilastil kot svojo privatno posest.

¹² Dio 54.7.2; prim. Suet. *Tib.* 6.2.

¹³ Plut. *Ant.* 67.1–4.

Zgodba o tem, kako je Evrikles pri Avgustu padel v nemilost, je ohranjena pri Flaviju Jožefu.¹⁴ Ok. 7 pr. Kr. je obiskal Heroda in zadnjega kralja Kapadokije, Arhelaja, ki je bil s Herodom v sorodu, Herod pa je imel tesne stike tudi s Sparto, kjer je bil na eni svojih poti v Rim Evriklov gost. Progrško usmerjeni Herod je bil Sparti naklonjen, zlasti ker naj bi obstajale mitične vezi med Judi in Spartanci.¹⁵ Zaradi pohlepa po denarju, kot se je izrazil Jožef, je Evrikles na Herodovem dvoru spletkaril proti sinovoma, ki ju je Herod imel s princeso Mariamno. Spletke so bile v prid Antipatru, Herodovega sinu iz prvega zakona z Doris. Oče je mlajša dva že pred petimi leti sumil veleizdaje in ju pripeljal k Avgustu v Akvilejo, kjer so se cesarju na ljubo sporazumeli,¹⁶ po povratku pa ju je dal zapreti in po razsodbi umoriti. Še pred tem je Evrikles od Arhelaja, ki je bil tast enega od nesrečnih sinov, prejel veliko vsoto denarja, ker mu je spartanski dinast lažno zatrdil, da so se po njegovem posredovanju odnosi med Herodom in sinovi uredili.

Ko se je Evrikles vrnil v Grčijo, so v Sparti in Lakoniji izbruhnili nemiri, med katerimi je bil dvakrat obtožen pri Avgustu in pregnan, verjetno še pred letom 2 pr. Kr., kmalu potem pa je umrl. Verjetno si je želel prilastiti oblast nad Ligo svobodnih lakonskih mest, eden njegovih tožnikov pa je bil vplivni potomec slavne spartanske družine Brazidov.¹⁷ Evrikles, ki ni imel slavnih prednikov v Sparti in očitno ni bil drugega kot brezvesten pustolovec, si je uzurpiral slavno poreklo s Krete in ga propagiral s tem, da je dal enemu od sinov ime Radamantis po kretskem polbog. Njegov sin Lakon (*Laco*) je vladal mnogo bolj diskretno in je rehabilitiral dvomljivi očetov sloves.¹⁸ Potomec družine iz Hadrijanovega časa, *Eurycles Herculanus*, pa je postal eden prvih rimskih senatorjev iz Grčije; med predniki je ponosno navajal Dioskura in Herakla. Družina je močno pripomogla k blagostanju lakonskih mest in Korinta in se udeleževala v cesarskem kultu.

OD TAJGETA DO KORINTA

V zvezi z Lakonijo Strabon še omeni, da je dežela zelo potresna ter da je pri nekaterih piscih prebral, da so se celo odlomili posamezni vrhovi Tajgeta. Tam so tudi kamnolomi dragocenega marmorja, kot npr. stari kamnolomi tajnarskega marmorja, nedavno pa je nekaj ljudi odprlo ogromne kamnolome na Tajgetu, pri čemer so jih podprli Rimljani s svojo potratnostjo (8.5.7 C 367); tajgetske kamnolome omenja celo Marcial (6.42.11). Medtem ko je bil tajnarski marmor rdeč in črn,¹⁹ je bil tajgetski kamen zeleni porfir, ki ga opisuje

¹⁴ BJ 1.531; 536–37.

¹⁵ BJ 1.425; 427; 513 ss.; *Ant. Jud.* 300–10.

¹⁶ Šašel, »Kralj Herod v Ogleju«.

¹⁷ *Plut. Reg. et Imp. Apophtegm.* 207 F.

¹⁸ Bowersock, »Eurycles of Sparta«; Cartledge in Spawforth, *Hellenistic and Roman Sparta*, pogl. 7.

¹⁹ Plinij omenja črnega, *NH* 36.135, 158.

Pavzaniias (3.21.4).²⁰

Ko se Strabon v svoji pripovedi ustavi pri Mikenah, omeni, da je mesto po Agamemnonovi smrti zelo propadlo, posebej zaradi razcveta in nadvlade Argosa, Argejci pa naj bi ga pozneje celo do tal porušili. V Strabonovem času baje ni bilo niti sledu o kakšnem mestu Mikene (8.6.10 C 372; prim. 6.11 C 373). To je v nasprotju z opisom pri Pavzaniju, ki dve stoletji pozneje omenja kiklopske zidove, levja vrata, Perzejev vodnjak (Perzej je bil eden od mitičnih ustanoviteljev Miken), podzemno bivališče Atreja in njegovih otrok, polno zakladov, Atrejevo grobnico in še marsikaj drugega (2.15.4; 16.5 ss.).

Za Epidaver pa je Strabon nasprotno zapisal, da je še vedno pomembno mesto, in sicer predvsem zaradi Asklepijevega svetišča, kjer naj bi pozdravili vse bolezni. V njem je vedno polno bolnikov, pa tudi vse polno tablic, na katerih je zapisana terapija, tako kot na Kosu in v Triki (8.6.15 C 374). Med mesti na Peloponezu je posebej poudaril nekdanjo in zdajšnjo slavo Argosa in Sparte ter dodal, da ju zato ne bo podrobno opisal, saj so to že storili pisci pred njim. V najstarejših časih je bil bolj slaven Argos, pozneje pa Lakedajmonci, ki imajo še vedno avtonomijo, razen v času, »ko so storili manjšo napako«.²¹

KORINT

Strabon označi Korint kot mesto, ki mu je bogastvo prinesla trgovina, kajti leži na Istmu in obvladuje dve pristanišči, eno, iz katerega peljejo ladje naravnost v Azijo, in drugo, ki ga povezuje z Italijo. Čez sicilsko ožino je bilo vedno težko pluti, zaradi nasprotnih vetrov še posebej mimo Malej (*Maleai*). Od tod pregovor: »Ko pluješ mimo Malej, pozabi na dom in družino!«; nevarnost tega rta omenjajo mnogi antični avtorji od Homerja dalje (*Od.* 3.287; 9.79–80).

Za trgovce iz Azije in Italije je bilo zelo ugodno, da so se lahko izognili plovbi mimo Malej in iztovorili blago na Istmu. Korinčani v Strabonovem času pa so imeli v svojih rokah tudi organizacijo istmijskih iger, ki so prav tako privabliale množice ljudi (8.6.20 C 377–78). Strabon omenja, da je tudi sam obiskal Korint (6.21 C 379), in pravi, da je od omenjenih dveh korintskih pristanišč eno *Lehaion*, ki leži v zalivu, iz katerega se pluje proti Italiji, medtem ko je pristanišče na azijski strani *Kenhreai* (6.22 C 380).

Omeni tudi oholo obnašanje Korinčanov do Rimljanov; ko so bili pod oblastjo makedonskega kralja Filipa, so si nekateri prebivalci celo dovolili, da so po rimskih odposlancih,²² ki so šli mimo njihovih hiš, zlivali vsebino nočnih posod. Lucij Mumij je mesto potem požgal²³ in večina korintskega teritorija je

20 Gnoli, *Marmora romana*, 115–18; 160 ss.

21 Ta pripomba se nanaša na njihovo ravnanje z rimskimi pretorji po rimski zmagi nad Makedonci. To Strabon pojasnjuje s tem, da so tedaj imeli slabo vladavino tiranov, prim. 8.5.5 C 366.

22 Vodil jih je Lucij Avrelj Orest leta 147 pr. Kr., prim. Polibij 38.9 ss. in Broughton, *Magistrates of the Roman Republic*, 464.

23 To se je zgodilo leta 146 pr. Kr. Za zgodovino in arheologijo tedanjega Korinta prim. Wiseman,

pripadla Sikionu. Strabon doda k temu še Polibijevo doživljanje teh dogodkov. Polibij, katerega zgodovino je Strabon visoko cenil, je bil tedaj v Korintu; z veliko žalostjo ga je navdal posebej odnos rimskih vojakov do dragocenih umetniških del in zaobljubnih darov, ki so krasili svetišča. Na lastne oči je videl, kako so zmetali po tleh dragocene slike in kako so na njih kockali. Med slikami je posebej omenil Aristejdovega *Dioniza*, o katerem je krožil celo pregovor: »Ničesar ni, kar bi se moglo primerjati z *Dionizom*.« Omenil je tudi sliko Herakla, kako trpi muke v Dejanejrini obleki. Strabon pripomni, da te slike sicer ni videl, pač pa si je ogledal sliko Dioniza na steni Cererinega svetišča v Rimu, ki je po pravici veljala za čudovito umetniško delo. Žal je svetišče nedavno zgorelo in slika z njim. »Skoraj lahko rečem,« ob tem še zapiše Strabon, »da večina najlepših bogovom posvečenih umetnin izvira iz Korinta« (8.6.23 C 381).

ODNOS LUCIJA MUMIJA DO ARISTEJDOVIH SLIK IN DRUGIH UMETNIN

O slikarju Aristejdu, ki je bil iz Teb in sodobnik Apela (ustvarjala sta v drugi polovici 4. stoletja pr. Kr.), je podrobno pisal Plinij.²⁴ Sicer je izrazil mnenje, da je slikar uporabljal nekoliko pregrobe barve, vendar je znal vrhunsko upodobiti dušo in čustva; kdor gleda sliko *Prošnjika*, dobi občutek, da ga lahko skoraj sliši. Podobno znamenite so bile slike *Bolnik*, portret Epikurove učenke in ljubice Leontion in *Mesto, ki so ga zavzeli sovražniki*. Na tej sliki je bila upodobljena na smrt ranjena mati, ki se je bala, da bo dojenček sesal kri na njenih prsih namesto mleka; Aleksandra Velikega je tako prevzela, da jo je dal prenesti v Pelo.

Aristejdove slike so se prodajale po vrtoglavih cenah; eno je npr. pergamonski kralj Atal kupil za 100 talentov. Prav za omenjenega *Dioniza*, na katerem so vojaki kockali, kot omenja tudi Plinij, je bil Atal, ko so prodajali del zaseženih umetnin, pripravljen odšteti 600.000 denarijev. Ko je Lucij Mumij to slišal, je menil, da mora gotovo vsebovati nekaj, česar on ne razume, zato je sliko vzel, jo dal odpeljati v Rim in postavil v Cererino svetišče, kjer je potem leta 31 pr. Kr. zgorela. Po Plinijevem mnenju je bila to prva tuja slika, ki so jo posvetili v Rimu,²⁵ pred Mumijem pa je grška umetniška dela prvi pripeljal v Rim Kvinkij Flaminin po bitki pri Kinoskefalah leta 197 pr. Kr.²⁶

Mumiju so Grki v raznih mestih in svetiščih izkazovali časti; s konjeniškim kipom so ga npr. počastili Elejci v Olimpiji, sam pa je dal posvetiti več grških kipov od drugod v raznih grških, predvsem peloponeških svetiščih, v Epidavru (Apolonu, Asklepiju in Higieji) in v Olimpiji (olimpijskemu Zevsu),

»Corinth and Rome«, 491 ss.

²⁴ NH 35,98–110. Rossbach, »Aristeides«; prim. *Art Encyclopedia*, s. v. »Aristeides«.

²⁵ Plinij, NH 35,24.

²⁶ Philipp, v: Philipp in Koenigs, »Zu den Basen des L. Mummius in Olympia«, 203–4.

med drugim pa tudi v Tebah in Tespijah. Bil je eden prvih, ki je dal že posvečene kipe ponovno postaviti bogovom v drugih svetiščih.²⁷

Strabon še omenja, da umetniških del ni dobil le Rim, temveč tudi druga mesta v Italiji, ki jim jih je Mumij velikodušno poklonil. Znano je bilo namreč, da ni imel pravega smisla za umetnost, zato jih je dal vsakemu, ki ga je zanje prosil. Ko je Lukul zgradil svetišče Dobri usodi,²⁸ je prosil Mumija, če ga lahko pred posvetitvijo okraši s kipi iz Korinta; potem naj bi mu jih vrnil. Vendar tega kljub obljubi ni storil, temveč jih je posvetil boginji ter nato rekel Mumiju, naj si jih vzame nazaj, če hoče. Mumij je prevaro vzel z lahke strani, saj mu navsezadnje ni bilo nič do njih, s tem pa si je pridobil ugled, medtem ko se je Lukul s svojim podlim ravnanjem osmešil.

Korint je dolgo ostal razrušen, obnovil ga je šele Cezar in v njem naselil predvsem osvobodjence. Ko so odstranjevali ruševine, da bi si zgradili domove, in pri tem razkopavali grobove, so našli celo vrsto keramičnih izdelkov (*sliki 2 in 3*) in tudi bronasto posodje. Lepi grobni pridatki so jih navdali z občudovanjem, zato so izropali vse grobove ter te predmete, ki so se na tržišču imenovali »grobne korintske starine«, nato v Rimu prodajali po visoki ceni. Kmalu pa je zanimanje zanje upadlo, deloma zato, ker jih je zmanjkalo, deloma pa zato, ker jih veliko niti ni bilo lepo izdelanih. Čeprav mesto v okolici ni imelo veliko rodovitne zemlje, je bilo vedno bogato zaradi obrtnikov in trgovcev (8.6.23 C 381–82).

V Korintu je bil vse rimsko obdobje, posebej zgodnje, velik odstotek prebivalstva rimski oz. romaniziran. V mestu se je izoblikovala kolonialna elita, predvsem iz potomcev osvobodjencev poznorepublikanskih družin in bogatih trgovcev; zanimivo je, da se je v Korint naselilo le manjše število veteranov.²⁹ Mesto je bilo na Peloponezu nekaj posebnega, po svoji 'rimskosti' se je lahko primerjalo le še z drugimi rimskimi kolonijami, predvsem s Patrami, čeprav je imela vsaka svojo specifično zgodovino. Rimska imena so deloma nedvomno pokazatelj 'romanizacije' in pomagajo rekonstruirati kulturno in družbeno zgodovino nekega grškega mesta, saj se kažejo pomembne razlike med mesti z različnim upravnim statusom, npr. rimskima kolonijama v Korintu in Patrah, kjer so, posebej na začetku rimske vladavine, rimska imena prevladovala, ali t. i. 'svobodnima' mestoma Sparto in Meseno ter drugimi provincialnimi grškimi mesti in mesteci.³⁰

Proces 'romanizacije' je bil zelo kompleksen; v grškem okolju so se italški in rimski priseljenci ter njihovi potomci bolj ali manj naglo asimilirali, v rimskih kolonijah pa je rimsko prebivalstvo privzemalo grške navade in kul-

27 Philipp in Koenigs, »Zu den Basen des L. Mummius in Olympia«; Schörner, *Votive im römischen Griechenland*, 84–85, kjer so citirane tudi kataloške številke ohranjenih baz.

28 L. Licinius Lucullus, ded znanega Lukula, ki se je bojeval proti Mitradatu, je po vojni v Hispaniji posvetil svetišče *Felicitas*, prim. Radt, *Strabons Geographika*. Buch VIII, 491.

29 Spawforth, »Roman Corinth«.

30 Rizakis in Zoumbaki, *Roman Peloponnese I*, in Rizakis, Zoumbaki in Lepenioti, *Roman Peloponnese II*.

Sliki 2 in 3: Atiški črnofiguralni vrček za vino iz groba v Nezakciju, 6. stol. pr. Kr.
Iz: Mihovilić, Nezakcij, 102, sl. 96. Podobni so bili najdeni tudi v Korintu.

turo. Zanimivo je, da so grški bogataši iz peloponeških mest radi prevzemali upravne funkcije v Korintu, organizirali drage igre in na razne načine vlagali svoj denar v polepšanje mesta, v veliki meri zato, da bi jim bila to odskočna deska za sprejem v viteški red in za višje funkcije v službi rimske države.³¹ Rimljani pa se načeloma niso vtikali v grške zadeve; nasprotno, Grkom so prepustili helenizacijo vzhoda in deloma se je heleniziralo tudi nekaj elite v samem Rimu, kar je kulminiralo pod Hadrijanom. Že zgodaj so se helenizirale tudi rimske skupnosti v Grčiji,³² vendar sta obe kulturi do konca antike ostali v svojem bistvu različni, kar se je predvsem kazalo v literarni produkciji in vzgojnem ter izobraževalnem sistemu.³³

PATRE IN DIMA V AHAJI TER ARKADIJA

Strabon posebej omenja mesto Patre, za katero pravi, da so Rimljani nedavno, po zmagi pri Akciju, v njem naselili velik del odpuščenih vojakov. V njegovem času je bilo izjemno gosto naseljeno, kar ni nenavadno, saj je imelo status rimske kolonije; k blagostanju mesta je zelo prispevalo tudi dobro pristanišče. Mesto Dima (*Dyme*), ki je naslednje po vrsti, pa je bilo brez pristanišča in je stalo na najbolj oddaljenem kraju v smeri proti zahodu; od tod naj bi izviralo tudi njegovo ime, namreč iz grške besede *dýein* »zaiti« oz. *dýsme* »zahod«, medtem ko se je prej imenovalo 'Stratos' (8.75 C 387).³⁴

Toponimov z imenom *Dyme* je v grškem svetu več, npr. kraj ob Egnatijski cesti; ime so že v antiki izvajali tudi iz ženskega imena ali iz moškega imena 'Dimant' (*Dymas*). Tako se je imenoval voditelj Dorcev, ki je vodil Heraklide, potomce Herakla, na Peloponez, medtem ko se je eden od dorskih rodov imenoval 'Dymanes'.³⁵ Med heroji, ki so imeli kult v Dimi, so poleg olimpijskega zmagovalca Ojbota častili predvsem Sostrata/Polistrata;³⁶ morda je bil toponim 'Stratos' povezan prav z njim.

Strabon dodaja, da je malo pred njegovim časom Pompej v mestu ustanovil rimsko kolonijo in v njem naselil različne ljudi, predvsem gusarje. Naselil jih je po raznih mestih imperija, največ v mestu Soli v Kilikiji in v Dimi (8.75 C 387–88).

31 Zoumbaki, »Colonists of the Roman East«.

32 Hatzfeld, *Les trafiquants italiens*, 362–65.

33 Woolf, »Becoming Roman, staying Greek«.

34 Strabon Dimo omenja že prej (8.3.9 C 341), ko pravi, da leži na meji z Elido.

35 Triantafyllou, »Peri ten onomatologian tes Dymes«.

36 Rizakis, »To latreutikon pantheon tes arkhaias Dymes«.

Pompej je dejansko v letih 66–65 pr. Kr. po izjemno uspešni vojni proti piratom v Sredozemskem morju v Dimo naselil tiste izmed premaganih gusarjev, ki so bili pripravljeni začeti novo življenje na drugih ekonomskih temeljih, namreč kot stalno naseljeno prebivalstvo manjšega mesta, ki se je preživljalo s poljedelstvom, živinorejo, (ribo)lovom in obrtjo. S tem Pompej ni le izkazal svoje velikodušnosti do poraženih (*clementia*), malo pozneje tako značilnega Cezarjevega koncepta in propagandnega sredstva, temveč je s takšno politiko dejansko dokazal, da je rimska država pripravljena razumeti socialne probleme prebivalstva svojih provinc in jih je zmožna reševati tudi brez nasilja.³⁷

Manj kot petnajst let zatem, leta 44, pa je zelo verjetno Cezar naselil v Dimo veterane iz svojih številnih legij. Pod julijsko-klavdijsko dinastijo je mesto pripadlo ozemlju bližnje kolonije *Patrae*, kjer so že bili naseljeni Antonijeji veterani.³⁸ V Patrah so bili v zgodnjem ali srednjem avgustejskem času naseljeni veterani 12. Fulminate in 10. Konjeniške legije (*Equestris*), ki se je tako imenovala po zanimivi epizodi, ki jo Cezar omenja v *Galski vojni*.³⁹ Kralj germanskih Svebov Ariovist je namreč vdrl v Galijo, od koder ga celo združena galska vojska ni mogla pregnati; šele Cezarju je uspelo, da ga je premagal. Ko se je z njim dogovarjal za sestanek in za pogoje srečanja, je pristal na Ariovistovo zahtevo, naj vsak pripelje le manjše spremstvo na konjih. Ker Cezar ni zaupal galski konjenici, jim je vzel konje, nanje pa je posadil legionarje svoje 10. legije, ki so mu bili brezpogojno zvesti.

V naslednjem poglavju se Strabon posveti Arkadiji, ki je v njegovem času močno opustela. Megalopola (*Megalopolis*) je imela nekoč veliko prebivalstva, zdaj pa po Strabonovih besedah zanjo velja to, kar pravi pisec komedij: »Veliko mesto je velika puščava.« So pa vsepovsod pašniki za govedo in konje; arkadijska rasa konj je še posebej slavna, podobno kot konji iz Argolide in Epidavra (8.8.1 C 388). Mantineja pa nič več ne obstaja, doda Strabon, enako kot cela vrsta drugih mest v Arkadiji, le Tegeja razmeroma dobro živi še naprej (8.8.2 C 388). Da Mantineja ne bi več obstajala, je v nasprotju z evidenco z napisov;⁴⁰ nasprotno, v mestu je živela skupnost rimskih državljanov, ki so se naseljevali zgolj v mesta, kjer so si obetali dobiček.

ATIKA

V osmi knjigi je Strabon končal opis Peloponeza, deveto pa je začel z Atiko ter potem opisoval dežele, ki ležijo severno od nje. Za zelo veliko krajev omenja, kot že za Peloponez, da je v njegovem času od njihove nekdanje slave ostalo

³⁷ Tröster, »Roman hegemony and non-state violence«.

³⁸ Glej Keppie, *Legions and Veterans*, 81, za Pompeja; 86 za Cezarja in za podreditev mesta Patram; 85 za Antonijeve veterane v Patrah. O zgodovini mesta: Lakakis in Rizakis, »Dymé cité achéenne«.

³⁹ BG 1.42, prim. Keppie, *Legions and Veterans*, 84–85.

⁴⁰ Glej spodaj v zadnjem razdelku.

bore malo. Za Megaro pravi, da je nekoč imela celo filozofsko šolo, zdaj pa životari, pa še okoliška zemlja je nerodovitna (9.1.8 C 393). Ko govori o otokih v bližini Atike, pripomni, da je staro mesto na Salamini zdaj zapuščeno (9.1.9 C 393); ta Strabonova informacija naj bi bila sicer po mnenju modernih interpretov napačna.⁴¹

Številne vojne so tudi Pirej spremenile v majhno pristanišče okoli svetišča Zeusa Rešitelja (*Zeus Soter*); obzidje, ki je vodilo do Aten, in zidovi trdnjave Munihije so porušeni. V svetišču pa so še vedno na ogled slike in kipi slavnih umetnikov.⁴² Obzidje so najprej uničili Lakedajmonci, potem pa Rimljani pod Sulo, ki je Pirej in Atene oblegal in zavzel (9.1.15 C 395–96). Nato Strabon začne opisovati znamenitosti Aten, omeni Partenon in Fejdija ter slavni Atenin kip in ugotovi, da bi ga tako podrobno opisovanje Aten preveč oddaljilo od zastavljenega cilja, namreč predstaviti geografijo Grčije. Zato sklene svoje razmišljanje z mislijo zgodovinarja Hegezija iz Magnezije (3. stol. pr. Kr.), da je »Atika skupno domovanje bogov, ki so se polastili njenega prebivalstva, in herojev prednikov« (9.1.16 C 396).

Opis močno skrajša in konča s tem, da so Rimljani mestu, ki je od nekdaj imelo demokracijo, pustili avtonomijo, čeprav ga je bil Sula v času vojne proti Mitradatu prisiljen oblegati in zavzeti. Mitradat je namreč v Atenah nastavil tirana, ki je mesto izkoriščal; Rimljani so ga odstavili, vendar pa mesta niso kaznovali (9.1.20 C 398). Konec leta 88 pr. Kr. je Mitradatova vojska vpadla v Makedonijo in prodirala proti osrednji Grčiji in Atenam, kjer so nekateri politiki podpirali osvajalne načrte pontskega kralja; eden med njimi je bil tudi pri Strabonu omenjeni Aristion, ki ga je Sula kaznoval.⁴³

Blizu Aten so kamnolomi odličnega marmorja, nadaljuje Strabon, pentelskega in s Himeta.⁴⁴ Na Himetu so pridobivali tudi srebro; zdaj rude sicer ni več, vendar srebro še vedno pridobivajo s tem, da talijo ostanke, ki jih v starih časih zaradi pomanjkanja tehnologije in dobrih peči niso znali do konca izkoristiti. S Himeta je znan tudi med in čeprav slovi atiški med kot najboljši na svetu, je med s Himeta najboljši atiški med sploh; imenuje se »*acapniston*, nedimljeni«,⁴⁵ ker so ga iz čebelnjakov pridobivali brez uporabe dima (9.1.23 C 399–400).

41 Radt, *Strabons Geographika*. Buch IX, 8.

42 Pavzanijs omenja bronast kip Zeusa z žezlom in Niko, bronast kip Atene s kopjem in Arkezila-jevo sliko enega atenskih strategov (1.1.3).

43 Accame, *Dominio romano in Grecia*, 168–70.

44 Pentelski je bil bel in drobnozrnat, uporabljali so ga za izgradnjo Aten pod Periklom, himetski pa je bil sivkast in sivkastomoder, prim. Baladié, *Strabon: Géographie*, Livre IX, 198.

45 Takšen med, ki naj bi imel večjo zdravilno vrednost, je poznal tudi Plinij, *NH* 23.82.

BOJOTIJA

Ob popisu Bojotije Strabon omeni, da so Tebe od časa makedonske nadvlade dalje nevzdržno propadale, tako da v njegovem času niso bile podobne niti poštene vasi. Podobno, pravi, velja za vsa bojotijska mesta, razen za Tanagro in Tespije (9.2.5 C 402–3). V drugem poglavju navede Strabon podatek, ki je zanimiv za zgodovino kulturnega turizma. V starih časih so namreč popotniki obiskovali Tespije le zato, da bi videli Praksitelovega *Erosa* (slika 4), ki ga je kurtizana Glikera, Tespijka po rodu, dobila v dar od kiparja in ga podarila rodnemu mestu (9.2.25 C 410).⁴⁶

Zanimivo je, da je v Tespijah pol stoletja pozneje v svetišču stal tudi Lizipov *Eros*, ki ga Strabon ne omenja, iz česar morda lahko sklepamo, da je Praksitel užival večjo slavo od Lizipa.⁴⁷ Praksitel je bil po rodu iz Aten in je ustvarjal v prvi polovici 4. stoletja pr. Kr., Lizip pa je bil generacijo mlajši znameniti kipar iz Sikiona.

Danes pa, ponovno poudari Strabon, so Tespije edino bojotijsko mesto poleg Tanagre, ki sploh še živi, od vseh drugih so ostale le ruševine in imena (9.2.5 C 403). V Tespijah, ki so imele tudi pomembno pristanišče *Creusis*, so proslavljali dva znana vsegrška praznika v čast Erosu in Muzam, ki sta od daleč privabljala obiskovalce, *Erotidea* in *Museia*.

Tespije so bile v vojni proti Mitridatu VI. na strani Rimljanov, zato so dobile status svobodnega mesta; bile so tudi edino mesto v provinci Ahaji izven Peloponeza, o katerem je znano, da je v njem prebivala skupnost rimskih trgovcev. Postavili so kip lokalnemu velikašu Polikratidu, ki jih je finančno podpiral; v času flavijskih cesarjev je njegova družina dobila rimsko državljanstvo.⁴⁸ V Tespijah so bili posebej znani Kastriciji, ki so bili v mestu naseljeni od začetka 1. stoletja pr. Kr., pozneje pa so prevladovali Flaviji.⁴⁹ Tespije so morda imele status svobodnega mesta že pod Cezarjem;⁵⁰ z mestom je bila povezana tudi družina Tita Statilija Tavra, znamenitega vojaškega poveljnika pod Oktavijanom (poznejšim Avgustom), ki je bil eden glavnih generalov v času vojne v Iliriku v letih 35–33 pr. Kr., v bitki pri Akciju pa je poveljeval kopenski vojski.⁵¹

Tudi Tanagra je pod rimsko oblastjo uživala podoben privilegij. V njej je kmalu po letu 27 pr. Kr. delovala imperialna kovnica, v kateri so kovali novce

46 Kip omenjajo tudi npr. Ciceron, Plinij in Pavzanas. V času Strabonovega vira se je morda nahajal v Atenah, glej Knoepfler, »*Cupido ille propter quem Thespieae visuntur*«.

47 Paus. 9.27.3; Muller-Dufeu, *La sculpture grecque*, 594–95, št. 1769 (*non vidi*); Lopes, »L'Eros di Lissippo à Tespie«.

48 Šašel Kos, »Latin inscriptions from Achaia«, 201; Van Andringa, »Cités et communautés d'expatriés«, 55.

49 Hatzfeld, *Trafiquants italiens*, 68–72; Müller, »Les nomina romains à Thespies«; *Les Italiens dans le monde grec*.

50 Plinij, *NH* 4.25. Raziskave se posvečajo predvsem klasičnemu in helenističnemu mestu, prim. npr. Slapšak, »Leiden-Ljubljana ancient cities of Boeotia«.

51 Kajava, »Cornelia and Taurus at Thespieae«.

z upodobitvami iz lokalne mitologije, tako npr. rečnega boga Asopa in njegove hčerke nimfe Tanagre ali Hermesa z ovnom čez ramo, s katerim je obhodil mestno obzidje in tako rešil mesto pred kugo.⁵²

Na tespijskem ozemlju, v bližini pogorja Helikon, stoji mestece Askra, kjer se je rodil Heziod in v zvezi s katerim Strabon citira njegove lastne ironične verze (9.2.25 C 409). Ko namreč Heziod omeni, da se je oče preselil iz eolskih Kum, pravi: »In preselil se je pod Helikon v zanikrno vas Askro, bedno pozimi, zadušno poleti in nikdar prijetno« (*Dela in dnevi*, 639–40).⁵³ Kot kažejo njeni ostanki na vznožju hriba Pyrgaki, pa je bila vendarle eno večjih središč v tistem delu Bojotije.⁵⁴

Pri Hajroneji ni prišlo le do slavne bitke, v kateri je Filip II., oče Aleksandra Velikega, premagal združene Grke, predvsem Atence, Bojočane in Korinčane, ampak so v istem prostoru Rimljani uničujoče porazili Mitradatovo vojsko in pobili več deset tisoč vojakov; le redki so se rešili na ladje in zbežali (9.2.37 C 414). Filip je Grke tu porazil leta 338 pr. Kr., Sula pa je vojskovodjo Mitridata VI., Arhelaja, premagal leta 86 pr. Kr. Arheologi so pred okoli dvajsetimi leti našli celo del tropeja, eno od obeležij njegove zmage.⁵⁵ Nekaj manj kot petdeset let po Strabonovi smrti se je v Hajroneji rodil Plutarh, ki je bitko natančno opisal in ohranil spomin na dva lokalna heroja, Homololja (ime je ohranjeno tudi na spomeniku)⁵⁶ in Anaksidama, ki sta odločilno pripomogla k Sulovi zmagi (*Sull.* 17.5 ss.).

FOKIDA IN TESALIJA

Ko pride do Fokide, se Strabon ustavi predvsem v Delfih in pripomni, da je delfsko svetišče, kar se finančnega stanja tiče, zelo propadlo; dragoceni, Apolonu posvečeni darovi so sicer večinoma še vedno na ogled, toda nekaj so jih žal naropali in odnesli (9.3.8 C 420).

V Tesaliji najprej omeni slavna mesta, ki so omenjena pri Homerju, ter doda, da jih v njegovem času le nekaj še uživa staro slavo, med vsemi še najbolj Larisa. Doda tudi, da je bilo v času razcveta in politične moči Tesalcev ter nato Makedoncev nekaj sosednjih epirskih ljudstev na silo priključenih Tesaliji, nekaj pa Makedoniji, tako npr. Atamanci, Ajtiki (*Aíthikes*) in Talarci (*Tálares*) k Tesaliji, Oresti, Pelaganci in Elimioti pa k Makedoniji (9.5.11 C 434).

52 Roller, »Tanagra in the Roman period«.

53 Gantar, *Heziod*, 84 (vv. 636–40): »Kimo, v Ajoliji mesto, na črni je ladji zapustil, / ne pred imetjem bežeč in ne pred blaginjo, bogastvom, / ne, pred ubožtvom je bežal, ki Zevs ljudem ga pošilja. / Vselil se v Askro je, pod Helikonom, v ubožno vasio, / slabo pozimi, naporno poleti, nikoli prijetno.«

54 Snodgrass, »The site of Askra«; prim. tudi literaturo o Heziodu in Askri, navedeno pri Gantarju, *Heziod*, 150–52.

55 Prim. Baladié, *Strabon: Géographie*, Livre IX, 207; Camp et al., »Trophy from the Battle of Chaironeia«.

56 Camp et al., »Trophy from the Battle of Chaironeia«, 445.

Slika 4: Domnevna kopija Praksitelovega Erosa. Arheološki muzej v Neaplju, inv. 6353.

Atamanija je bila precej velika dežela ob reki Aheloju vzhodno od Dode in zahodno od Tesalije, katere kralji so bili v helenističnem času dinastično povezani z ilirskimi kralji in dinasti. Tako je bil Aminas (*Amyndas*) v sorodu s Skerdilajdom, enim najvplivnejših ilirskih dinastov pod Agronom in Tevto. Skerdilajdas je pozneje postal kralj; svojo prestolnico je imel v Skodri med Labeati. Oba sta se povezala z Etolci v boju proti Ahaji, o čemer piše Polibij (4.16.6–11). Dinastične vezi so se nadaljevale tudi v naslednjo generacijo in Skerdilajdov sin Plevrat je bil sorodstveno povezan z atamanskim kraljem Aminandrom (*Amyndros*).⁵⁷ Ko je leta 200 pr. Kr. izbruhnila druga makedonska vojna, sta oba stopila na stran Rimljanov in vojaško podprla konzula Sulpicija, kar omenja Livij (31.28.1–2).⁵⁸

Ko Strabon opisuje Tesalijo, omeni tudi otoke v tamkajšnjem območju Egejskega morja, med njimi Skiros, kjer se je rodil in bil vzgajan Ahilov sin Neoptolem. O otoku se ni kaj dosti slišalo, dokler ga ni osvojil makedonski kralj Filip II., oče Aleksandra Velikega, potem pa je postal slaven. Tudi danes je znan po antičnih legendah, predvsem pa zato, ker zelo slovijo skiroške koze in kamnolomi skiroškega pisanega marmorja, ki je sodil med najlepše marmorje tistega časa; lahko se je primerjal npr. s karistijskim marmorjem (*Carystos* na Evboji, kjer še danes izkoriščajo zelenkast marmor)⁵⁹ in z marmorjem iz Hierapole,⁶⁰ mesta v Mali Aziji, v bližini katerega so bili znameniti kamnolomi večbarvnega marmorja.⁶¹ Tudi v Rimu je nekaj lepih stebrov in mogočnih plošč iz pisanega marmorja; s tem marmorjem so namreč mesto okrasili deloma z državnim denarjem, deloma pa na stroške bogatih posameznikov. Ker je pisan marmor precej lepši od belega, je vrednost le-tega povsem zbledela (9.5.16 C 437).

SKUPNOSTI ITALSKIH TRGOVCEV IN RIMSKIH DRŽAVLJANOV V GRČIJI

Sliko rimskodobne Grčije, ki si jo ustvarimo ob branju Strabona, lepo dopolnjujejo latinski in nekateri rimskodobni grški napisi, ki osvetljujejo življenje tedanjih Grkov pod rimsko oblastjo in v sožitju z rimskimi institucijami in priseljenci. Italiki in Rimljani, predvsem trgovci, so se radi priseljevali v Grčijo že v času rimske republike; italški trgovci so znani iz Argosa in z Delosa.⁶²

57 Ni izključeno, da je šlo zgolj za enega atamanskega kralja in da je *Amyndas* okrajšana oblika imena *Amyndros*.

58 Šašel Kos, *Apian and Illyricum*, 268; 282.

59 Gnoli, *Marmora romana*, 154–56; sl. 205.

60 Prim. 10.1.6; 12.8.14; 13.4.14.

61 Baladié, *Strabon: Géographie*, Livre IX, 227.

62 Iz Argosa: *CIL* III 531; 7265; z Delosa je znanih več napisov, prim. npr. *CIL* III 7214–15; 7225. Prim. Hasenohr, »Les collèges de magistris et la communauté italienne de Délos«.

Iz časa imperija sta med drugimi zanimiva npr. dva napisa iz Kenhrej, korintskega pristanišča, iz katerega so ladje plule proti Mali Aziji. Na enem, ki je žal razlomljen na 41 marmornih fragmentov, je zelo verjetno omenjen potomec kolonistov Lucij Kastričij Regul iz Korinta, ki je v mestu opravljal funkcijo župana.⁶³

Drugi napis je nagrobnik veterana Druge pomožne legije (*II Adiutrix*) Marka Julija Krispa, ki ga je dal še za življenja postaviti sebi, svoji ženi Juliji Bazili in vsem svojim otrokom in osvobojencem.⁶⁴ Njegovo volilno okrožje Emilija, v katero so bili vpisani prebivalci Korinta, kaže, da je bil doma iz priseljene rimske družine v Korintu oz. v bližnjih Kenhrejah, kamor se je po odsluženem vojaškem roku vrnil. Družina je zelo verjetno živela na Korinskem od Cezarjevega časa dalje; Cezar je v Korint naselil veterane in ni izključeno, da je bil vojaški poklic v Krispovi družini tradicionalen.

Iz Giteja (*Gytheon*), najpomembnejšega lakonskega pristanišča, izvira marmorna baza za kip, ki so ga dali postaviti rimski državljani iz Lakonije Gaju Juliju Evriklu v zahvalo za prejete ugodnosti. To nam sporoča dvojezični napis na njej, ki lepo osvetljuje preračunljivo politiko zloglasnega spartanskega dinasta. Napis se glasi:

C. Iulium Lacharis f. Euruclem
cives Romani in Laconica
qui habitant, negotiantur,
benefici ergo.

Γάιον'Ιούλιον Λαχάρους
υἱὸν Εὐρυκλέα Ῥωμαῖοι
οἱ ἐν ταῖς πόλεσιν τῆς
Λακονικῆς πραγματευό-
μενοι τὸν αὐτῶν εὐεργέτην.

Bogati Evrikles, ki je, kot je bilo zgoraj omenjeno, vladal v Sparti v Avgustovem času, je užival veliko vladarjevo naklonjenost; dodatno si jo je skušal utrditi s tem, da je s svojim kapitalom podpiral rimske trgovce. V Grčiji je bilo najdenih veliko posvetil Evriklu, posebej še v Lakoniji. Da je bil v resnici naklonjen rimskim državljanom tudi drugod po Lakoniji, potrjuje napis iz mesta Boje (*Boiai*), ki je bilo eno najbogatejših v Ligi svobodnih lakonskih mest. Bogastvo mesta je temeljilo predvsem na izkoriščanju železa in marmorja na gori Alike. Ta napis dokazuje, da je bil kapital, ki so ga vložili v to industrijo, zelo verjetno italjski. Napis se glasi:

⁶³ ILGR 124.

⁶⁴ ILGR 125: *D(is) M(anibus) f(ecit) / v(ivus) M. Iulius M. f. / Aem(ilia tribu) Crispus / veteranus / leg(ionis) II Ad(iutricis) sibi et / Iuliae Basillae coiugi sue (!) lib(eris)que suis / libertis liberte/sque (!) suis F. (?) f(aciundum) c(uravit).*

Ἀ πόλις καὶ οἱ Ῥωμαῖοι
Γάιον Ἰούλιον Εὐρυκλῆ Λαχάρους
νίδον τὸν αὐτὰς σωτῆρα
καὶ εὐεργέταν.

V Lakoniji sta znani le ti dve skupnosti rimskih državljanov, še nekaj pa jih je bilo po drugih grških mestih. Z napisov so skupnosti rimskih državljanov, ki so izpričane predvsem v 1. stoletju pr. Kr. in v avgustejskem obdobju, znane še iz Pelene v Ahaji, kjer so tam živeči Rimljani dali postaviti kip prokuratorju v rimski provinci Ahaji pod Avgustom, Publiju Kaniniju Agripi, ki je bil pred tem župan v Korintu.⁶⁵ Avgust je namreč rad postavljaj na odgovorna upravna mesta bogate in vplivne domačine. V Elidi je skupnost rimskih državljanov, ki je živela v mestu od Ciceronovega časa dalje, organizirala združenje, ki je skrbelo za kopenski transport v provinci.⁶⁶ V Argosu so se že zgodaj naselili Italiki in potem še rimski državljanji. Te skupnosti so na Peloponezu znane še iz Mantineje, Megalopole in Mesene.⁶⁷ Tudi Strabon piše, da je bila Mesena pomembno mesto, poleg Korinta najpomembnejše na Peloponezu, zato ne preseneča, da so se v njej naselili Rimljani, za ugled mesta pa je bil zelo pomemben tudi doprinos bogatih romaniziranih grških družin.⁶⁸ Sodeč po skupnosti rimskih trgovcev v Megalopoli pa lahko sklepamo, da mesto vendarle ni bilo tako brezupna puščava, kot bi se utegnilo dozdevati iz Strabonovega opisa.

SEZNAM OKRAJŠAV

AE	<i>L'Année épigraphique.</i>
CIL	<i>Corpus inscriptionum Latinarum.</i>
ILGR	Šašel Kos, Marjeta. <i>Inscriptiones Latinae in Graecia repertae. Additamenta ad CIL III.</i> Epigrafia e antichità 5. Bologna: Fratelli Lega, 1979.
Sylloge ³	Dittenberger, Wilhelm. <i>Sylloge inscriptionum Graecarum.</i> 3. izd. Leipzig, 1919.

65 AE 1934, 163; Groag, *Die römischen Reichsbeamten*, 139–40.

66 Hatzfeld, *Les trafiquants italiens*, 149.

67 Šašel Kos, »Latin inscriptions from Achaia«.

68 Baldassarra, »Famiglie aristocratiche«.

BIBLIOGRAFIJA

- Accame, Silvio. *Il dominio romano in Grecia dalla guerra acaica ad Augusto*. Roma: Angelo Signorelli, 1946. Ponatis Arno Press, 1975.
- Art Encyclopedia. The Concise Grove Dictionary of Art*. Oxford, 2002.
- Baladié, Raoul, izd. *Strabon: Géographie*. Tome V, Livre VIII. Texte établi et traduit par R. B. Collection des Universités de France, Assoc. G. Budé. Paris: Les Belles Lettres, 1978.
- , izd. *Strabon: Géographie*. Tome VI, Livre IX. Texte établi et traduit par R. B. Collection des Universités de France, Assoc. G. Budé. Paris: Les Belles Lettres, 1996.
- . *Le Péloponnèse de Strabon. Étude de géographie historique*. Paris: Les Belles Lettres, 1980.
- Baldassarra, Damiana. »Famiglie aristocratiche a Messene nella prima età imperiale: il contributo dell'epigrafia.« V: *Studi in ricordo di Fulviamario Broilo*, ur. Giovannella Cresci Marrone in Antonio Pistellato, 25–62. Quaderni del Dipartimento di Scienze dell'Antichità e del Vicino Oriente – Università Ca' Foscari Venezia 2. Padova: S.A.R.G.O.N. Editrice e Libreria, 2007.
- Biffi, Nicola. »Marco Antonio nella *Geografia* di Strabone. Non proprio una demonizzazione.« *Athenaeum* 97 (2009): 115–47.
- Biraschi, Anna Maria. »Strabo and Homer: a chapter in cultural history.« V: *Strabo's Cultural Geography. The Making of a Kolossourgia*, ur. Daniela Dueck, Hugh Lindsay in Sarah Pothecary, 73–85. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Bowersock, Glen W. »Eurycles of Sparta.« *Journal of Roman Studies* 51 (1961): 112–18.
- Broughton, Thomas R. S. *The Magistrates of the Roman Republic*. I. New York: American Philological Association, 1951.
- Camp, John, Michael Ierardi, Jeremy McNerney, Kathryn Morgan in Gretchen Umholtz. »A Trophy from the Battle of Chaironeia of 86 B.C.« *American Journal of Archaeology* 96, št. 3 (1992): 443–55.
- Cartledge, Paul in Antony J. S. Spawforth. *Hellenistic and Roman Sparta*. London: Routledge, 1989.
- Engels, Johannes. *Augusteische Oikumenegeographie und Universalhistorie im Werk Strabons von Amaseia*. Geographica Historica 12. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1999.
- Finley, Moses I. in Henk W. Pleket. *The Olympic Games: the First Thousand Years*. London: Chatto & Windus, 1976.
- Gantar, Kajetan, prev. *Heziod: Teogonija. Dela in dnevi*. Ljubljana: Modrijan, 2009.
- Gnoli, Raniero. *Marmora romana*. Roma: Edizioni dell'Elefante, 1971.
- Groag, Edmund. *Die römischen Reichsbeamten von Achaia bis auf Diokletian*. Schr. der Balkankommission, Ant. Abt. 9. Wien: Hölder, 1939.
- Grošelj, Nada. »Antični pogled na olimpijske igre (The Ancients and Their Views on the Olympic Games).« *Monitor* 8, št. 1 (2006): 7–25.
- Hasenohr, Claire. »Les collèges de magistri et la communauté italienne de Délos.« V: *Les Italiens dans le monde grec*, ur. Müller in Hasenohr, 67–76.
- Hatzfeld, Jean. *Les trafiquants italiens dans l'Orient hellénique*. Paris: De Boccard, 1919. Ponatis Arno Press, 1975.
- Kajava, Mika. »Cornelia and Taurus at Thespieae.« *Zeitschrift für Papyr. und Epigraphik* 79 (1989): 139–49.
- Keppie, Lawrence. *Legions and Veterans. Roman Army Papers 1971–2000*. Mavors 12. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2000.

- Knoepfler, Denis. »*Cupido ille propter quem Thespieae visuntur*. Une mésaventure insoupçonnée de l'Éros de Praxitèle et l'institution du concours des *Erôtideia*.« V: *Nomen Latinum. Mélanges de langue, de littérature et de civilisation latines offerts au Professeur André Schneider à l'occasion de son départ à la retraite*, 17–39. Genève: Droz, 1997.
- Lakakis, Maria in Athanassios D. Rizakis. »Dymé cité achéenne: son histoire à la lumière des fouilles récentes.« V: Dalongeville, R., M. Lakakis in A. D. Rizakis (sod. L. Kallivretakis, A. Moutzali in V. Panayotopoulos), *Paysages d'Achaïe I. Le bassin du Peiros et la plaine occidentale*, 77–100. Meletemata 15. Athènes: De Boccard, 1992.
- Lopes, Ersilia. »L'Eros di Lisippo à Tespie.« V: *Image et religion dans l'antiquité greco-romaine*, ur. S. Estienne, D. Jaillard, N. Lubtchansky in C. Pouzadoux, 315–28. Actes du Coll. de Rome 2003. Collection du Centre Jean Bérard 28. Naples: Centre Jean Bérard, 2008.
- Mihovilić, Kristina. *Nezakcij. Prapovijesni nalazi 1900. – 1953. / Nesactium. Prehistoric Finds 1900 – 1953*. Monografije i katalozi 11. Pula: Arheološki muzej Istre, 2001.
- Müller, Christel. »Les nomina romains à Thespies du IIe s. a. C. à l'édit de Caracalla.« V: *Roman Onomastics in the Greek East. Social and Political Aspects*, ur. Athanassios D. Rizakis, 157–66. Athènes: De Boccard, 1996.
- Müller, Christel in Claire Hasenohr, ur. *Les Italiens dans le monde grec. Ier siècle av. J.-C. – Ier siècle ap. J.-C. Circulation, activités, intégration (Actes Paris)*. BCH Suppl. 41. Athènes / Paris: De Boccard, 2002.
- Muller-Dufeu, M. *La sculpture grecque. Sources littéraires et épigraphiques*. Paris: École nationale supérieure des beaux-arts, 2002.
- Philipp, Hanna in Wolf Koenigs. »Zu den Basen des L. Mummius in Olympia.« *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts. Athenische Abteilung* 94 (1979): 193–216.
- Radt, Stefan, izd. *Strabons Geographika. Mit Übersetzung und Kommentar* hrsg. von S. R. Bd. 4: Buch XIV–XVII: Text und Übersetzung. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2005.
- Rizakis, Athanassios D. »To latreutikon pantheon tes arkhaias Dymes: theoi kai heroes (Le panthéon cultuel de l'antique Dymé: dieux et héros).« V: *Paysages d'Achaïe II. Dymé et son territoire*, ur. Athanassios D. Rizakis, 123–38; 219. Meletemata 29. Athènes: De Boccard, 2000.
- Rizakis, Athanassios D. in Sophia B. Zoumbaki (sod. M. Kantirea). *Roman Peloponnese I. Roman Personal Names in their Social Context (Achaia, Arcadia, Argolis, Corinthia and Elea)*. Meletemata 31. Athens: De Boccard, 2001.
- Rizakis, Athanassios D., Sophia B. Zoumbaki in C. Lepenioti. *Roman Peloponnese II. Roman Personal Names in their Social Context (Laconia and Messenia)*. Athens: De Boccard, 2004.
- Roller, Duane W. »Tanagra in the Roman period.« V: *La Béotie antique*, 277–81. Colloques intern. du CNRS. Paris: Éditions du CNRS, 1985.
- Rosbach, O. »Aristeides (30).« V: *RE*. Vol. II, 1, 897. Stuttgart: Alfred Druckenmüller Verlag, 1895.
- Schörner, Günther. *Votive im römischen Griechenland. Untersuchungen zur späthellenistischen und kaiserzeitlichen Kunst- und Religionsgeschichte*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2003.
- Slapšak, Božidar. »The Leiden-Ljubljana ancient cities of Boeotia project: 2006.« *Teiresias* 37, št. 2 (2007): 11–20. E-revija.

- Snodgrass, Anthony. »The site of Askra.« V: *La Béotie antique*, 87–95. Colloques intern. du CNRS. Paris: Éditions du CNRS, 1985.
- Spawforth, A. J. S. »Roman Corinth: the formation of a colonial elite.« V: *Roman Onomastics in the Greek East. Social and Political Aspects*, ur. Athanassios D. Rizakis, 167–82. Athens: De Boccard, 1996.
- Swaddling, Judith. *The Ancient Olympic Games*. London: British Museum Publications, 1980.
- Šašel, Jaroslav. »Kralj Herod v Ogleju.« *Mohorjev koledar* (1988): 114–18.
- Šašel Kos, Marjeta. »Latin inscriptions from Achaia and the Cyclades.« *Arheološki vestnik* 28 (1977): 197–208.
- . *Appian and Illyricum*. Situla 43. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2005.
- Tröster, Manuel. »Roman hegemony and non-state violence: a fresh look at Pompey's campaign against the pirates.« *Greece & Rome* 56, št. 1 (2009): 14–33.
- Triantafyllou, Kostas N. »Peri ten onomatologian tes Dymes.« V: *Paysages d'Achaïe II. Dymé et son territoire*, ur. Athanassios D. Rizakis, 103–4. Meletemata 29. Athènes: De Boccard, 2000.
- Van Andringa, William. »Cités et communautés d'expatriés installées dans l'empire romain: le cas des *cives Romani consistentes*.« V: *Les communautés religieuses dans le monde gréco-romain. Essais de définition*, ur. N. Belayche in S. C. Mimouni, 49–60. Bibliothèque de l'École des hautes études; sciences religieuses 117. Turnhout: Brepols, 2003.
- Vigourt, Annie. »Strabon et la romanité: quelques aperçus (Strabon und die römische Welt – Einige Anmerkungen).« V: *Visions grecques de Rome / Griechische Blicke auf Rom*, ur. Marie-Laure Freyburger in Doris Meyer, 131–42. Paris: De Boccard, 2007.
- Will, Wolfgang. »Bogudes.« V: *Der Neue Pauly*. Vol. 2, 729. Stuttgart / Weimar: J. B. Metzler, 1997.
- Wiseman, James. »Corinth and Rome I: 228 B.C.–A.D. 267.« V: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* VII 1, 438–548. Berlin / New York: Walter De Gruyter, 1979.
- Woolf, Greg. »Becoming Roman, staying Greek: Culture, identity and civilizing process in the Roman East.« *Proceedings of the Cambridge Philological Society* 40 (1994): 116–43.
- Zoumbaki, Sophia B. *Elis und Olympia in der Kaiserzeit. Das Leben einer Gesellschaft zwischen Stadt und Heiligtum auf prosopographischer Grundlage*. Meletemata 32. Athen: De Boccard, 2001.
- . »The Colonists of the Roman East and their Leading Groups: Some Notes on their Entering the Equestrian and Senatorial Ranks in Comparison with the Native Elites.« *Tyche* 23 (2008): 159–79.

AUGUSTAN GREECE IN STRABO'S GEOGRAPHY: A SHORT SURVEY

Summary

Strabo dedicated books 8 and 9 of his *Geography* to Greece, which he describes in great detail. While the greater part of his narrative reads like the description of an earlier Greece, he does include some interesting notes on his

own period. His descriptions largely refer to passages in Homer, whom he considers the ultimate authority, since the *Iliad* and *Odyssey* formed an important part of the then school curriculum. A recurring observation is that a number of Greek settlements, once densely populated, were in his day deserted. There is no doubt that much of Greece was left waste in the Hellenistic period, especially in the period from Polybius (2nd century B.C.) to Strabo (the beginning of the Christian era).

While the information from Strabo's own time represents a very small portion of the two books, it is often of great historical interest. He mentions, for example, the rule of Gaius Iulius Eurycles in Sparta; Eurycles came into conflict with Rome because he allegedly abused his friendship with Augustus, appropriating the island of Cythera and tyrannically extending his power through Laconia. Certainly one of the most influential personages in the Greece of his day, he had inscriptions set up in his honour throughout Laconia and elsewhere in the Peloponnese.

Somewhat more attention is devoted by Strabo to Corinth, which he visited personally. According to him, the city's affluence was due to trade: lying on the Isthmus, it controlled two ports, Cenchreae, from which ships sailed for Asia, and Lechaëum, which was its link to Greece. Strabo describes the dramatic fall of Corinth: in 146 B.C. it was burnt down by the Roman consul, Lucius Mummius, and robbed of practically all its art works, which were then used to adorn the temples in Rome, in other Italian towns and elsewhere in the Mediterranean, since many were sold as war booty. Strabo mentions that Polybius, who was in Corinth at the time, was particularly saddened by the Roman soldiers' treatment of precious art works; scattering precious paintings on the ground, they played dice on them. Among the paintings he singles out Aristides' *Dionysus*, which had given rise to the saying: "Nothing compares to *Dionysus*." The painting ended up adorning the wall of the temple of Ceres in Rome, where it was destroyed by fire in Strabo's lifetime.

Other places discussed in greater detail by Strabo include the Roman colonies of Patrae and Dyme, as well as Thespieae, which was home to a community of Roman citizens. This city, ranking at the time as the most important in Boeotia next to Tanagra, attracted visitors with Praxiteles' famous statue of Eros, which is an interesting example of early cultural tourism. Other communities of Roman merchants and entrepreneurs in the Peloponnese are attested for Elis, Argos, Mantinea, Messene, and Megalopolis, although the latter is claimed by Strabo to have been completely deserted. Athens and other Greek cities are scarcely discussed. The portrayal of Strabo's, that is, Augustan Greece is supplemented with Latin and Greek inscriptions, which shed light on how the Greeks lived under the Roman rule, in coexistence with Roman institutions, Roman colonies, and Italian and Roman communities living in most major Greek towns. Of these inscriptions, only a few representative examples are mentioned.